

SOSYAL BİLİM PROGRAMLARINDA İÇERİK

Yrd. Doç. Dr. Suat PEKTAŞ*

I- GİRİŞ

Günümüz dünyasında bilim hızla gelişip değişmektedir. Bu nedenle bilimin bireysel ve toplumsal yaşam üzerindeki etkisi de gün geçtikçe artmakta, son derece yeni sayılabilecek bilim veya bilim dalları oluşmaktadır.

Ancak, "Sosyal Bilimler" in tarihsel gelişimi çok eskilere dayanmakla beraber Maurice Duverger'in de vurguladığı gibi çağdaş dünyamızda çok önemli bir uygulama alanı bulmuş, fakat bazı yönleriyle az gelişmiş bilimler gibi görülmüştür.

Sosyal bilimlerin az gelişmiş bilimler gibi görülmesi belki geçici olabilir fakat bu yöndeki tartışmaların uzun süre devam edeceği de bir gerçektir. Bu bakımdan sosyal bilim programlarının üzerinde durmak yararlı olacaktır.

II. SOSYAL BİLİMLERİN İÇERİĞİ

Bu incelemede, sosyal bilimlerin içeriğini belirlemek için bazı anahtar sözcüklerin açıklanması gerekmektedir.

Latince "Socius" sözcüğü, ortak hizmetlerde üzüntü ve neş'eyi paylaşan silah ya da meslek arkadaşı anlamına gelmektedir. Bu sözcüğe çok yakın olan "Societes" ya da "Socii" sözcükleri ile birlikte yaşayan insan grupları vurgulanmaktadır. "Socialis" sözcüğü ise geniş anlamıyla bir meslek grubu ya da az sayıda insan anlamı taşımaktadır.

Literatürde "Sosyal Bilim Disiplinleri"nden de sıklıkla söz edildiği görülmektedir. "Disiplin" sözcüğü organize edilmiş insanın tanımı ve tüm yönleriyle insanı incelemenin yöntemleriyle ilgili çalışma alanlarını ifade etmektedir. Alanın incelenmesini ve alandaki çalışmalara veri top-

* A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Program Geliştirme Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

lanmasını, disiplin içindeki uzmanların soracakları soru tipleri belirlemektedir. Soru tipleriyle elde edilen bilgiler, disiplinlerin farklı olabileceği görüşünü açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin; Meteorologlar hava koşulları ile ilgili çalışmalarda bulunurken, ekonomistler üretim ve tüketim (malların piyasaya sunulması, dağıtımı, fiyatlarının belirlenmesi v.b.) ile ilgili çalışmalarda bulunmaktadır. İlk bakışta, bazı alanlardaki çalışmaların birbirine benzer olduğu görülmekle beraber bu görünüşün gerçekçi olmadığını, verilerin farklılığı ortaya koymaktadır. Örneğin; gerek bioloğların, gerek sosyologların insan üzerinde çalışmalar yaptığı bilinmekle beraber, insan bir sistem olarak düşünüldüğünde, bu uzmanlar insanın farklı alt sistemlerinde etkinlik göstermektedirler. Biologların insan organizması üzerinde, sosyologların ise yine insan üzerinde fakat, insanların grup içindeki davranışlarının nasıl olması gerektiği konusunda incelemeler yapmaktadırlar. Bir başka deyimle, disiplinlere ait bilgiler ve disiplinlerin sınırları alandaki uzmanların sormuş oldukları sorularla belirlenmektedir.

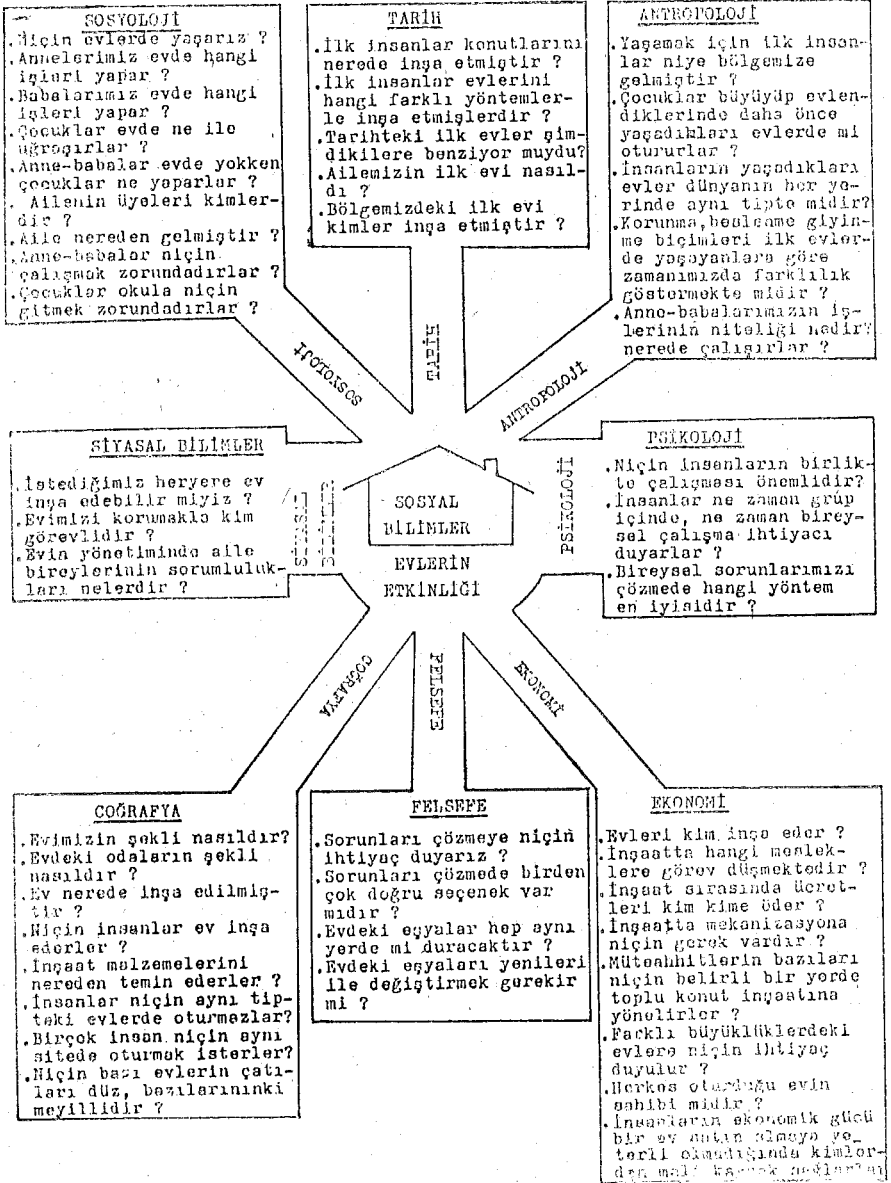
Traill ve arkadaşları, sosyal bilim disiplinlerini bir "Ev"e benzeterrek, bu evin kurulmasında sorulması gerekli olan sorulardan bazılarını ve soruların hangi alanlarla ilgili olabileceğini, aşağıdaki şekilde göstermektedirler.

Aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi sosyal bilimlerin bir ev gibi düşünüldüğünde farklı içeriklere sahip olan her soru, sosyal bilim alanlarından en az biri ile ilgili olacaktır. Sorulan sorulara verilecek cevaplar ise sosyal bilim alanlarının sınırlarını tayin edecektir.

Van Dyke, disiplinlere ait bilgileri ve disiplinlerin sınırlarını Amerikan Temsilciler Meclisinden örnekler vererek açıklamaktadır. Sosyal bilimlerle uğraşanlar, meclis üyelerinin ekonomik, psikolojik v.b. özellikleri yanında onların saç ve ten rengi, işitme ve görme yeterliliği, kalp hastalıkları veya metabolizma bozuklukları gibi konularda bilgi toplayabilmektedirler. Diğer taraftan, sosyal bilimciler, meclis üyelerinin odaları, odalarının yerleşim planı, donanımı ya da temizliği konularıyla da ilgilenmektedirler.

Bu örnekle, Van Dyke, Temsilciler Meclisinin bir veya birkaç fonksiyonel boyutunu ele alarak siyasal sistem içindeki yerini incelemektedir. Ancak böyle bir incelemenin Siyasal Bilimlerdeki olayların yeterli bir açıklaması olamayacağı bilinmelidir. Zira, siyasal bilimcilerle, siyasal sistem içinde yer alan muhtemel olay ve olguların tümünü bütün bo-

"EV" ÖRNEĞİ İLE SOSYAL BİLİM DISİPLİNLERİNİN İNCELENMESİ

utullarıyla inceleyebilmek için çabalar yoğunlaştırıldığında, Siyasal Bilim alanındaki sınırların daha kapsamlı olacağı görülecektir.

Sosyal Bilim Disiplinleri, temelde şu dört farklı boyutu içermektedir;

1. Disiplin, organize edilmiş insan hakkındaki bilgiyi kapsamaktadır. Bireyin niteliklerinin tümünü içermektedir.

2. Disiplin inceleme yöntemlerini de içermektedir. Bir disiplinin kendine özgü tek bir inceleme yöntemi olabileceği gibi birden çok inceleme yöntemi aynı disiplin içinde de uygulama alanı bulabilmektedir.

3. Disiplinler sürekli değişim içindedir. Bu değişim, bilimde meydana gelen gelişmelere paralellik göstermektedir.

4. Günümüzde sosyal bilim disiplinlerindeki hızlı gelişme ve değişimler tabii bilimlerdeki gelişmeler ile aynı düzeydedir. Bu gelişimin özellikle eğitim bilimlerindeki etkisi açıkça görülmektedir.

Sosyal bilimler, genel olarak, toplumda insan davranışı ile ilgilenen disiplinleri içermektedir. Bu jenerik alan içine giren her bir disiplinin karakteri ve metodolojisi farklılık göstermektedir. Bu disiplinlerin hemen hepsinin faydalandığı Matematik ve İstatistik gibi ortak alanlar vardır. Diğer bilimlerde olduğu gibi Sosyal Bilimlerde de temel amaç bilginin geliştirilmesidir. Bu kategoriye giren bilimler, genellikle, sosyal yaşayış, insan ilişkileri, sosyal kurumlar, insan davranışlarını etkileyen değişmelerin sebep ve sonuçlarının tespiti, araştırılması, anlaşılması, yorumlanması ve projeksiyon yapılması ile uğraşmaktadırlar.

Sosyal bilimlerin kapsamı ile ilgili olarak kaynaklarda farklı sınıflamalara rastlanmaktadır.

Örneğin; Uluslararası Sosyal Bilimler Ansiklopedisi antropoloji, ekonomi, hukuk, coğrafya, tarih, siyasi bilimler, istatistik, sosyoloji, psikoloji ve ekonomi gibi alanları sosyal bilimlerin kapsamı olarak göstermektedir.

Bilgi sosyolojisi açısından yapılan bir sınıflamada ise bilimler; insan bilimleri, doğa bilimleri ve matematiksel bilimler olarak üçe ayrılmakta, yukarıdaki sınıflamada yer alan birçok alan, "İnsan Bilimleri" ne sokulmaktadır. İnsan Bilimleri de kendi içinde ikiye ayrılarak "Bireysel" ve "Toplumsal" bilimler sınıflamaları yapılmakta, eğitim, toplumsal bilimlere dahil edilmektedir. Bunun yanında, bazı sınıflamalarda, bu alanlar, beşeri bilimler, davranış bilimleri ve sosyal bilimler gibi üç ayrı kategori altında toplanmaktadır.

Duverger, sosyal bilimleri "Uzmanlaşmış Sosyal Bilimler" ve "Global Sosyal Bilimler" olmak üzere ikiye ayrılarak, sosyal morfoloji, beşeri coğrafya, demografi, ekonomi, siyasal bilimler ile hukuk, din, ahlak ve

sanat sosyolojisini birincisine; aile sosyolojisi, etnoloji, tarih, felsefe tarihi ve genel sosyolojiyi ikincisine dahil etmektedir.

Traill ve arkadaşları, tarih, coğrafya, ekonomi, siyasal bilimler, sosyoloji ve antropoloji gibi alanların sosyal bilimlerin kapsamı içinde yer aldığını belirtmektedirler.

Kısakürek tarafından 1981 yılında yayınlanan bir araştırmada, sosyal bilimler konusu içinde, sosyoloji, psikoloji, eğitim, antropoloji, ekonomi-işletme, politik bilimler, dil-edebiyat, yönetim, hukuk, tarih, coğrafya, istatistik, felsefe ve ilahiyat gibi alanların ele alınarak işlendiği görülmektedir.

Sosyal bilim programlarının içeriği konusunda farklı kaynaklarda farklı tanımlama ve sınıflamaların yapıldığı bir gerçektir. Bu sınıflamalarda kapsamın çok dar veya çok geniş tutulması sınıflamanın hangi amaçla kullanılacağını yansıtmaktadır. Bu nedenle sosyal bilim programlarının içeriği ile ilgili sınıflandırmaların bütün kaynaklarda aynı olmasını beklemek doğru değildir, zira bu nokta, sosyal bilimlerin gelişmesi açısından da sakıncalar yaratacaktır. Diğer bir nokta, sosyal bilimlerde kullanılan yöntem konusudur. Gözlem, belgelemler, anket, soru formları, mülakat, test, laboratuvar çalışmaları, örnek olay incelemeleri gibi sosyal bilim programlarında kullanılan yöntemler, ayrı bir inceleme alanı olabilecek kadar geniş kapsamlı bulunmaktadır.

Söz edilen yöntemleri sadece araştırma amacıyla değil, aynı zamanda sosyal bilimleri geliştirme ve içeriğini zenginleştirme amacıyla kullanmak gerekmektedir. Çeşitli yöntemler içinden araştırma yapılacak alan için hangi yöntemin en uygun olduğu ve hangi yöntemin araştırma ile amaçlanan hedefleri gerçekleştirebileceğinin başlangıçta çok iyi tespit edilmesi, sosyal bilim programlarının içeriğini olumlu yönde geliştirmeye yardımcı olacaktır.

Sonuç olarak, sosyal bilimler, insanın insanla ve o'nun içinde bulunduğu toplum ve çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen bilimler bütünü olarak görülmektedir. Ancak insan ilişkilerindeki sürekli değişiklik ve bu değişiklikleri tamamıyla kontrol altında tutabilmenin hemen hemen olanaksız oluşu, sosyal bilim programlarının da içeriğini etkilemekte ve sosyal bilim programlarına oldukça karmaşık boyutlar getirmektedir.

KAYNAKÇA

- Ball M., John. Steinbrink E., John. Stolman L., Joseph. The Social Sciences and Geographic Education. "The Social Science Disciplines". Edith West. s. 281—297. John Wiley and Sons Inc., USA: 1971.

- Clinard B., Marshall.** *Sociology of Deviant Behavior.* University of Wisconsin. USA: 1974.
- Duverger, Maurice.** *Sosyal Bilimlere Giriş.* (Çeviri: Ünsal Oskay). Bilgi Yayınevi. Ankara: 1983.
- Kısakürek, Mehmet A.** *Sosyal Bilimlerde Lisans Program Modelleri ve Programların Disipliner Analizi.* A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No: 100. Ankara: 1981.
- Sosyal Bilimler Ansiklopedisi.* New-York. USA: 1968.
- Traill D, Ronald. Logan M., Lillian.** Rimmington T, Gerald *Teaching The Social Sciences a Creative Direction.* Mc Graw-Hill Book Company. USA: 1981.
- Varış, Fatma.** *Türkiye'de Lisans Üstü Eğitim.* "Sosyal Bilimlerde". A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No: 34. Ankara: 1973.